

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG · цена 5 лв. · АВГУСТ 2014

NATIONAL GEOGRAPHIC

БЪЛГАРИЯ

МОГЪЩЕСТВО И ВЛАСТ

КОГАТО СОФИЯ БЕШЕ

СЕРДИКА

ГЛАД В АМЕРИКА

ДЖЕЙН ГУДОЛ НА 80 ГОДИНИ

МЕДИЦИНСКИЯТ ВЛАК НА СИБИР

ISSN 1312-6571

5

лв.

003

9 771312 657220

Това е откъс от списанието.

**Цялото списание може да намерите в
Библио.бг**

www.biblio.bg

АВГУСТ 2014 г.

26 Когато София беше Сердика

Предшественикът на днешната ни столица сменил много имена и управници, но животът в града не секнал.

Текст: Любомир Кюмюрджиев

Снимки: Георги Кожухаров

Илюстрация: Пламен Вълчев

44 Гомбе: семеен албум

Представяме ви някои от шимпанзетата, променили живота на Джейн Гудол.

Текст: Дейвид Куомън

Снимки: Анул Шах и Фиона Роджърс

На корицата

Ротондата „Св. Георги Победоносец“ е смятана за най-старата запазена сграда в София. Съществуват хипотези, че в нея през 343 г. е бил проведен известният Сердикийски събор.

Снимка: Георги Кожухаров

58 Новото лице на глада

Защо в Америка има хора, които не се хранят достатъчно?

Текст: Трейси Макмилан

Снимки: Китра Кахана,

Стефани Синклер и Ейми Тонсине

76 Влакът на забравените

За усомнените села в Сибир лекарският кабинет е в жп вагона.

Текст: Джошуа Яфа

Снимки: Уилям Даниълс

96 Разказ за два атола

Влюбени костенурки и млади акули намират щастие край два острова в Индийския океан.

Текст: Кенеди Уорн

Снимки: Томас П. Пешак

NG България

Писма

ОБРАЗИ

Вашата снимка

ГЛОБУС

- Средство против акули
- Биопестициди
- Робот регулировчик
- Вилница с история
- Кралят на хавайските гори
- В чест на Джони
- Пожелания за късмет

От редактора

Анонси

Мигове

Репро

ОБРАЗИ

Абу Даби

Докато слънцето залязва над областта Луаа, местни номади водят камилите си към пасище в съседна Саудитска Арабия. Плаващите пясъци създават сърповидни дюни, които бавно се местят и могат да достигнат височина 150 м.

СНИМКА: КАРИМ САХИБ, AFP/GETTY IMAGES

ГЛОБУС

ЗВЕЗДОБРОЕЦ
В небето този месец
над части от света

12 август
Метеорен поток
Персеиди

29 август
Нептун най-
близо до Земята

Самозащита Все по-популярни стават средствата за отблъскване на гребнеци акули – устройства, създаващи малко електрическо поле, които човек може да носи около глезена или да монтира на сърф (на снимката, деактивиран след проведен тест). Апаратът ги прогонва, без да им причинява вреда. Неговите електрически импулси смущават малките сензори в муцуната на акулата,

които обикновено откриват слабото електрическо поле, пораждащо от живота плячка. Технологията е изпробвана срещу видове като чернопера акула и късопера сива акула, както и срещу по-опасната голяма бяла акула. Изследванията върху едри хищници в океана срещат някои трудности, сред които не на последно място е намирането на хора, желаещи да тестват устройствата. —Даниъл Стоун

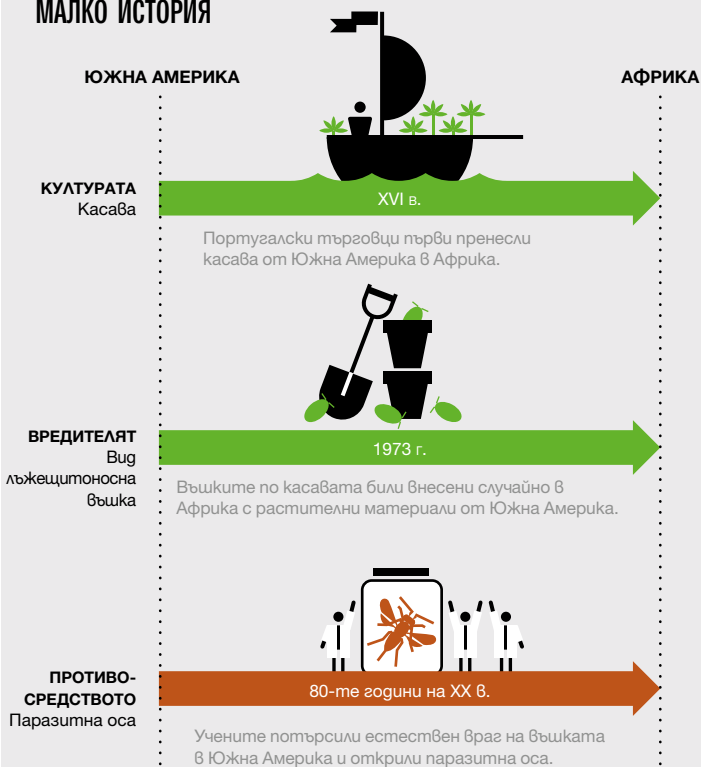
Природни средства

Все повече земеделци се борят с вредителите с помощта на биопестициди и биологични средства за контрол, включително природни продукти като растения, бактерии и гъби. Хищните и паразитни насекоми са форма на биологичен контрол. Всички тези методи поддържат достатъчно ниско ниво на вредителите, без да застрашават околната среда. Търсенето на продукти без остатъци от пестициди стимулира използването на биопестициди, казва Марк Дейвис от Организацията на ООН по прехрана и земеделие. Биопестицидите са по-малко вредни за хората и се разграждат по-бързо от обикновените агрохимични средства. Според Дейвис някои полезни гъби не само унищожават вредителите, но дори освобождават хранителни вещества в почвата, които стимулират растежа на културите. —*Келси Новаковски*

СЛУЧАЯТ „КАСАВА“

Богатите на скорбяла корени на касавата са храна за милиони африканци, но през 70-те и 80-те години на XX в. реколтата на континента бе опустошена от лъжещитоносни въшки, което намали добивите с до 80%. Учените намериха решение в природните средства за борба с вредителите.

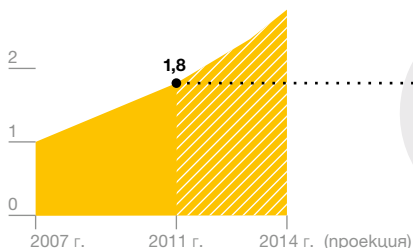
МАЛКО ИСТОРИЯ

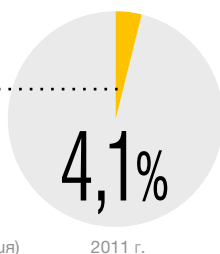
ПРОДАЖБИ НА БИОПЕСТИЦИДИ

ПРОДАЖБИТЕ НА БИОПЕСТИЦИДИ СЕ УВЕЛИЧАВАТ...

\$3 млрд.

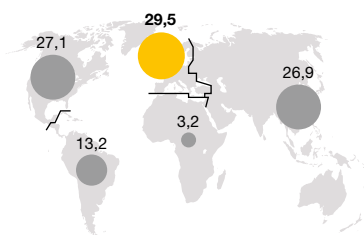

НО ОЩЕ СА МАЛКА ЧАСТ ОТ ПАЗАРА НА ПЕСТИЦИДИ КАТО ЦЯЛО

НАЙ-МНОГО ПРОДАЖБИ

ПРОЦЕНТ НА ПРОДАЖБИТЕ НА БИОПЕСТИЦИДИ ПО РЕГИОНИ, 2011 г.

В чест на Джони

Филмът от 1990 г. „Егуарг Ножиците“ вече има допирна точка с науката. Изследователи откриха морско животно с щипци, живяло преди 500 млн. години, и го нарекоха на актьора Джони Деп, който изпълнява ролята на Ножиците. Създанието *Kootenichela depri* изглежда е използвало своите подобни на щипци крайници, за да търси храна. *K. depri* е предшественик на всички членестоноги, казва палеобиологът Дейвид Лег – „група, която е завладяла повечето от екосистемите на Земята, включително дълбините на Марианската падина и склоновете на Еверест“. — Катрин Цукерман

Фосилизиран екземпляр *Kootenichela depri* (с размерите на дъждовен червей) бил открит в Националния парк „Кутеней“ в Британска Колумбия, Канада.

ИНВЕНТАР

За късмет На много езици съвременните идиоми за пожелаване на късмет често вещаят буквално обратното – за да не навличат нещастие. — Джона Ризо

ИТАЛИЯ *in bocca al lupo*

В устата на вълка

За да не урочасат лова, италианците пожелават вълкът да изяде ловца. Отговорът: Да пукне дано.

РУСИЯ *ни пуха ни пера*

нило пух, нито перо

Руснаците пожелават празна ловна торба, за да не осуетят успешния лов.

ВЕНЕСУЕЛА *tucha mierda*

много екскременти

Идва от историческо пожелание спектакълът да бъде посетен от много карети – и теглещите ги коне.

ЕСТОНИЯ *kivi kotti*

камък в торбата ти

Това естонско пожелание, изричано някога за успешен лов, е за тежки камъни, които да забавят ловца.

САЩ *break a leg*

да си счупиш крака

Някога това било суеверно пожелание към актьорите, което да ги предпази от провал.

КОРЕЯ *hwaiting*

от англ. fighting (борба)

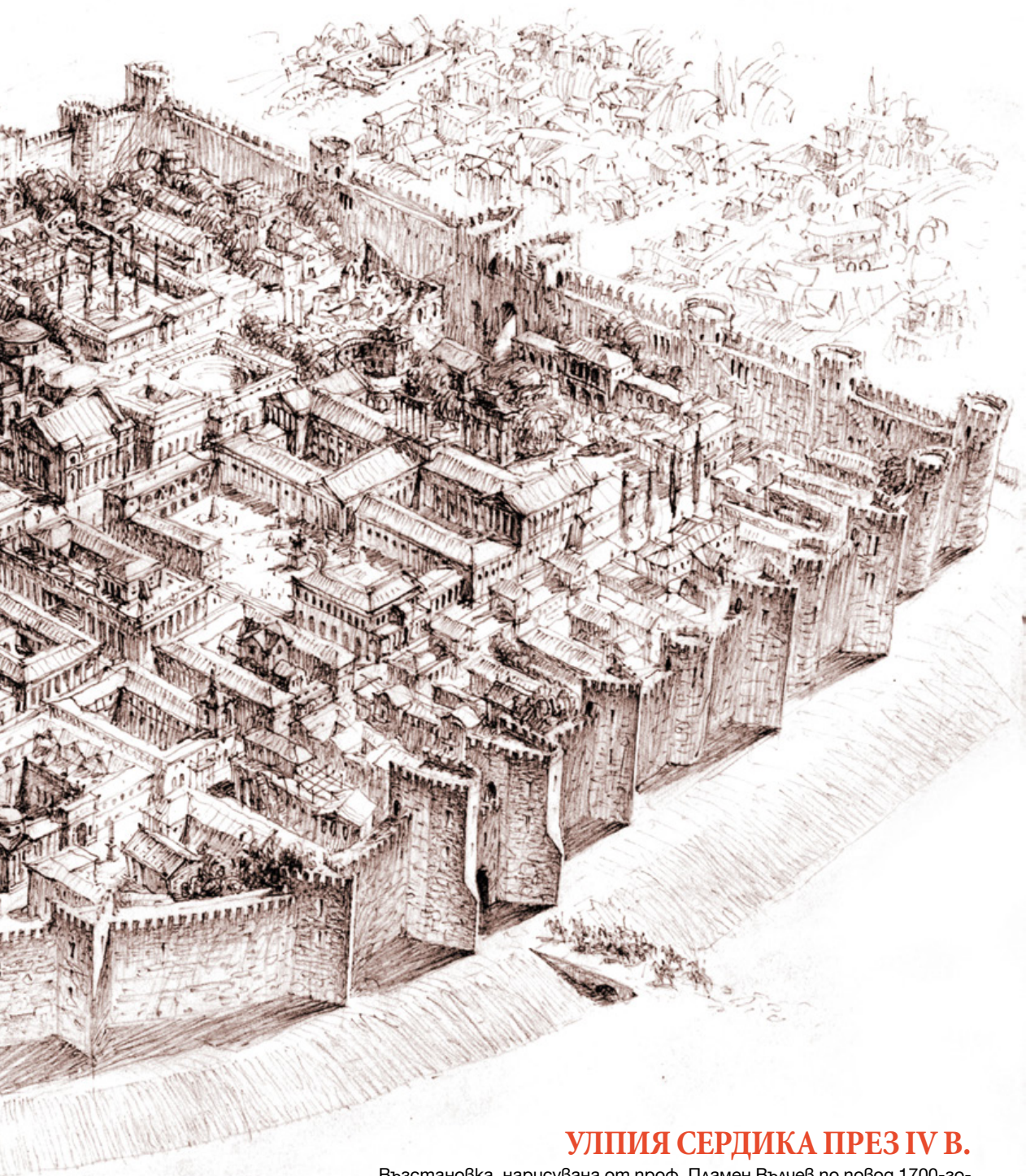
За да пожелаят късмет, корейците имитират начина, по който японците произнасят *fighting*.

Когато София беше **СЕРДИКА**

Между I и VI в. край минералните извори на пътя между Сингидунум и Византион възниква и процъфтява древен град, предшественик на днешната българска столица

УЛИЦА СЕРДИКА ПРЕЗ IV В.

Възстановка, нарисувана от проф. Пламен Вълчев по повод 1700-годишнината от провъзгласяването на Сердикийския едикт на толерантността от император Галерий. Използвана за създаването на пощенска марка, спечелила през 2011 г. наградата на Софийската община за постижения в категория „Изобразителни изкуства“, тя почива на изследванията на Богдан Филов, Сава Бобчев, Магдалина Станчева, Христо Генчев, кръга „Сердика Сакра“ и др.

години на миналия век при застрояването на пострадалия от бомбардировките център на столицата. Разкопките са спасителни, но на учените не се дава време за по-детайлни изследвания, защото строежът на знаковите за тогавашната власт сгради – Министерския съвет, Партийния дом, ЦУМ, хотел „Балкан“ – не може да чака. Все пак откритията и базиранията на тях заключения очертават някои от основните насоки в проучването на Сердика.

От края на 80-те години на XX в. насам изследванията не са толкова мащабни, но са по-точни и научно обосновани. Много от

тях са дело на Музея за история на София. Допореден археологически пик доведе изграждането на част от софийското метро почти в центъра на древния град. Започналите през 2010 г. разкопки отвориха нови страници от историята на Сердика и редактираха някои от вече известните. Дълго време се смяташе, че градът е възникнал като тракийско селище на местното племе *серди*. Върху надпис за изграждането на крепостната стена срещаме името Сердонполис, „Град на сърдите“. Същото название е открито и върху пътна колона. Такива находки оформят хипотезата, че на

прочутия Сердикийски едикт на толерантността, с който отменил тяхното преследване. На Сердика се паднала историческата чест да стане градът, в който християнството било обявено за легална религия в Римската империя. Този повратен момент поставил началото и на официалното християнизирание на Европа.

ЧЕТВЪРТТОТО СТОЛЕТИЕ след новата ера било само по себе си нова ера за Римската империя и подвластните ѝ земи. В началото му християнството било признато за равноправно на

другите вероизповедания, а 7 десетилетия по-късно вече било единствена официална религия. Големите политически и икономически промени при управлението на Константин Велики (306–337 г.) се отразили и върху Сердика. Градът се утвърдил като един от централните на Христовото учение. Анонимен автор е оставил сведение, че „Константин искал първоначално да прехвърли управлението на страната в Сердика. Обичайки този град, той често казвал: „Сердика е моят Рим.“ Дали тези твърдения са пресилени, или императорът се отказал от намеренията си, остава не-

A close-up, high-contrast photograph of a chimpanzee's face and fur. The chimpanzee's eye is visible in the upper left corner, looking towards the right. The fur is dark and textured, filling most of the frame. The background is a soft, out-of-focus green, suggesting a natural habitat.

Гомбе

Семеен албум

*На своя 80-годишен юбилей Джейн Гудол
размишлява върху кариерата си и незабравимите
шимпанзета, с които се запознала*

*Фродо на 36 години
(1976–2013 г.)*

СРЕД ПОТОМЦИТЕ МУ СА ЗЕВС, ТИТАН И ТАРЗАН

Фродо доминирал с ръст, сила и агресивност. Сплашвал и шимпанзета, и хора, като веднъж ударил Джейн. Фродо бил детрониран след петгодишно управление и омекнал, след като вече не бил на власт. Умрял миналата година от инфектирана рана.

шимпанзе. Страхотна майка е. И нали знаеш – толкова усилия положи да помогне на майка си Мелиса, когато тя роди близначета.

Близнаците са рядкост при шимпанзетата и на майката ѝ е много трудно да ги храни. Мелиса загубила едното. По-късно самата Гремлин отгледала две – забележителен подвиг. После, още преди да отбие следващото си поколение, Гремлин отнела новороденото на собствената си първородна дъщеря Гая.

Д. Г.: Толкова е странно. Толкова много неща не разбираме още. Сякаш, след като веднъж беше имала две бебета, вече беше свикнала да има две бебета. Тогава имаше дете на две и половина и това явно просто не ѝ беше достатъчно. Затова пожела да има още едно. Беше ужасно. Бавеше го, кърмеше го, правеше всичко както трябва. Отнасяше се към него прекрасно.

Само че Гремлин нямала мляко за две бебета. Новороденото на Гая залиняло под грижите на баба си и умряло.

Д. К.: Разкажи ми за Спароу.

Д. Г.: Истинска дълголетница. Поредният велик матриарх – с всичките тези деца.

Спароу е майка на седем деца и баба или прабаба на още няколко. В хода на 54-те години, през които Джейн има връзка с Гомбе като изследовател и след това като природозащитник, радостните моменти са били много повече от скръбните, но времето слага край на всички добри неща и Спароу няма да живее вечно. Дейвид Сивобради, Голиат и Майк отдавна ги няма, а неотдавна умря и Фродо. Към края на разговора Джейн си припомни смъртта на Фло, майка на поне петима и баба на мнозина – най-великата и най-обичаната от всички матриарси в Гомбе.

Д. К.: Как умря Фло?

Д. Г.: Докато пресичаше един поток. Беше много стара. Заедно с Флинт. Той вече беше на осем, но още беше толкова зависим от нея. Дали плаках? Да.

Д. К.: Ти ли я намери?

Д. Г.: Всъщност не аз я намерих, но я видях. И което беше най-тъжното – наблюдавах Флинт до тялото ѝ. Не разбираше. Продължаваше да я дърпа за ръката, както когато беше жива. Все едно казваше: „Почеша ме, мамо, моля.“ В един момент се отдалечи и отиде при едно дърво, където двамата бяха спали две нощи по-рано. Изкатери се много, много бавно, после бавно тръгна по клона и стигна до гнездото. Стоя и го гледа, после се обърна и се върна обратно. Беше толкова трогателно.

Флинт умрял три седмици по-късно – осемгодишно сираче, скърбящо по майка си и оплаквано от д-р Гудол – етолога, прозрял, че шимпанзетата са индивидуални личности и изпитват емоции. □

Спароу

Женска на 56 години (втората отдясно, с поглед нагоре)

С ДЕЦА И ВНУЦИ

Наса

Женска на 26 години

НЕИЗВЕСТНИ РОДИТЕЛИ, НИМА ПОТОМСТВО

*Милиони работещи
американци не знаят откъде
ще дойде следващото им ядене.*

Новото лице на глада

Текст: Трейси Макмилан

Снимки: Китра Кахана,

Стефани Синклер и Ейми Тонсинг

В една слънчева зимна утрин в окръг Мичел, Айова, Кристина Дрейър изпраща сина си Кигън на занималня без закуска. Той е тригодишен и обикновено отказва безплатното ядене там. Предвид намаляващите им хранителни запаси Дрейър е решила да прояви майчина строгост: ако го изпрати гладен, той може би ще изяде безплатната закуска – и така у дома ще остане повече храна за обяд.

Дрейър знае, че тактиката ѝ може да се обърне срещу нея – което и става. Кигън пропуска училищната закуска и по обяд е толкова гладен, че Дрейър преравя остатъците във фризера с надеждата да нахрани него и сестричката му. Изтръсква последните седем пилешки хапки в очукана тавичка, добавя остатъците от торбичка замразени пържени картофи и два хот дога от хладилника и напъхва всичко това във фурната. Свършила е по-голямата част от храната, получена миналата седмица от местния благотворителен склад.

Всеки месец е същото, споделя Дрейър. Сметките остават неплатени, защото, когато се налага да избират, храната надделява. „Трябва да ядем, нали разбирате – казва тя с едва доловима следа от примирение в гласа. – Не можем да стоим гладни.“

НАЙ-ВЕРОЯТНО НЕ БИХТЕ СВЪРЗАЛИ представата за глад с образа на някого като Кристина

Дрейър: бяла, омъжена, облечена, разполагаща с дом и дори леко пълна.

В САЩ над половината „гладни“ домакинства са на бели хора, а две трети от тези с деца имат поне един работещ възрастен, обикновено на пълен работен ден. Броят на гладните в САЩ се е увеличил драстично до 48 млн. души през 2012 г. – пет пъти повече в сравнение с края на 60-те, което включва увеличение от 57% от 90-те години до сега. Частните инициативи като благотворителни складове и безплатни кухни също никнат като гъби. Набавянето на храна се е превърнало в основна грижа за милиони американци. Един на всеки шестима казва, че остава без храна най-малко веднъж в годината. За сравнение в много европейски страни това се случва приблизително с един на 20 души.

Човек може да се изкуши да попита семействата, получаващи помощи за храна: ако сте наистина гладни, как е възможно да

Семейство Уайт понякога вечерят каквото дойде. Родителите Ребека и Боб едва изхранват петте си деца (и си плащат сметките) с 2000 долара заплата, която Боб получава в завода за каравани „Уинбейго“. В близо 60% от неосигурените с храна домакинства има поне един работещ член на семейството.

ЕЙМИ ТОНСИНГ

един от районите с най-голям процент домакинства, получаващи помощи за храна, при положение че поне един член на семейството има работа.

Джаклин Крисчън от Хюстън работи на пълен ден, шофира удобен седан и носи елегантни дрехи. Големият ѝ син, 15-годишният Джа'Зариан, е обут с маркови маратонки. Нищо не подсказва за затрудненията на семейството, докато не разбереш, че дрехите им са предимно от магазини за преоценени стоки, че Джа'Зариан е косил ливади през лятото, за да си купи маратонките, че живеят в приют за бездомни и че макар и всеки месец да по-

Крисчън спира в отбивката и поръчва пържени воденички с бамя за 8,11 долара. След като трите ѝ кредитни карти са отхвърлени, налага се да прибегне до спешен заем от живеещата си наблизко майка, за да може да плати. По пътя обратно към приюта момчетата изяждат всички воденички, след което се унасят в дрямка.

Крисчън знае, че не може да си позволи да се хранят навън и че фастфуд (бързата храна) не е здравословно ядене. Но се е чувствала твърде напрегната – от късния час, от молбите на Джеримая, от недостига на пари, – за да може да устои. „Ако човек не е тук, за да

Логично е човек да попита хората, получаващи помощи за храна: как е възможно да сте с наднормено тегло? За много гладуващи американци това е нежелан страничен ефект от самия глад.

лучава купони за храна на стойност 325 долара, Крисчън се безпокои, че „горе-долу през половината година“ нямат достатъчно храна.

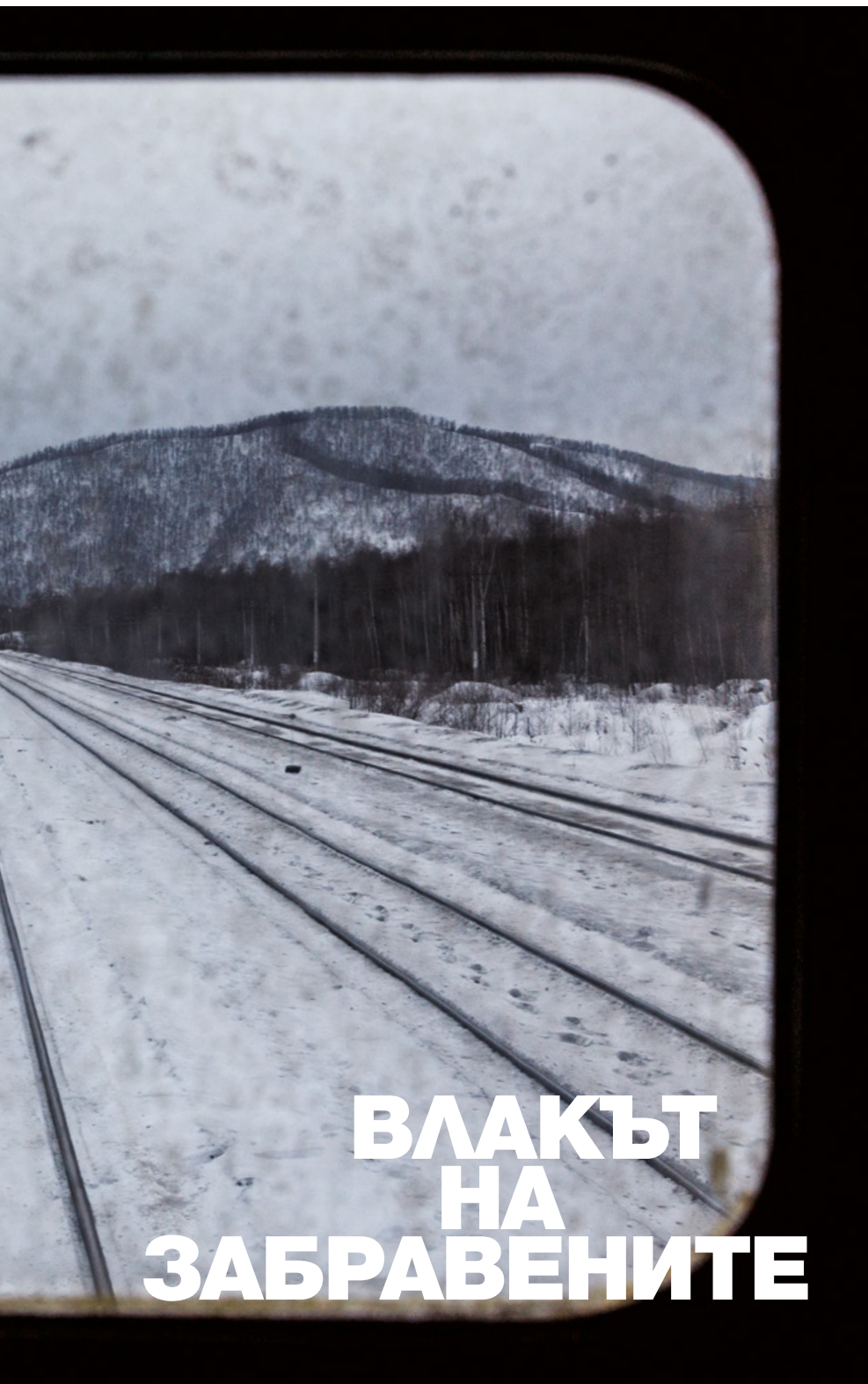
Тя работи като домашен здравен асистент за 7,75 долара на час, което изисква да обикаля покрайнините на Хюстън, за да посещава своите клиенти. Храненето ѝ се определя колкото от заплатата, толкова и от дневното разписание. За да спести време, често разчита на купено готово ядене.

Един ден, след като е изпълнила множество поръчки и е измолила от своя кредитен консултант едnodневна отсрочка за вноската по заема си, Крисчън отива да прибере от училище синовете си – Джа'Зариан и седемгодишния Джеримая. Следобедът напредва и Джеримая започва да се оплаква, че е гладен. Край пътя просветва неонов надпис на ресторант за бързо хранене и малкият подхваща: „Не може ли да вземем само едни пилешки воденички, моля те.“

види, вероятно не би приел оправданията ми – казва тя. – Но не можех да ги разочаровам и да не им купя храната.“

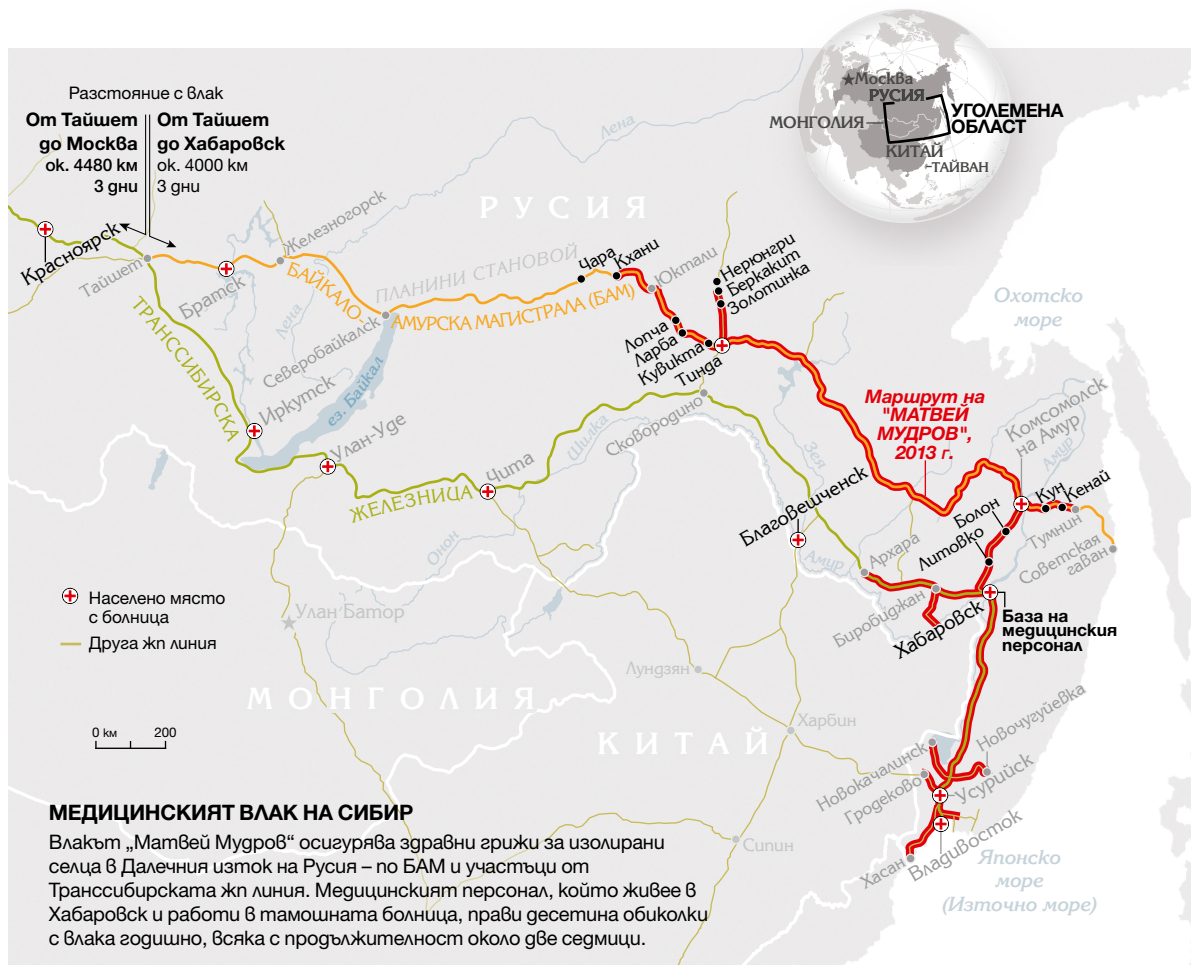
РАЗБИРА СЕ, В АМЕРИКА е възможно да се храниш добре с малко пари, но това изисква ресурси и познания, с каквито американците с ниски доходи в много случаи не разполагат. Кийра Риймс от Осейдж, Айова, влага невероятно количество енергия, за да може шестчленното ѝ семейство да се храни здравословно с помощта на банките за храна за продукти от първа необходимост и купони за 650 долара месечно. Домакиня с гимназиално образование, Риймс свикнала да консервира пресни продукти, направила в двора си зеленчукова градина и се научила да познава дивите гъби, за да може да бере неотровните.

„Изобщо не бихме могли да се храним здравословно с продуктите от банката за

ВЛАКЪТ НА ЗАБРАВЕНИТЕ

Гледка от влака „Матвей Мугров“, докато спира, за да предложи медицински грижи в сибирското село Кенай.

разпрали само след месец и тъй като тук няма магазини за дрехи и обувки, той трябвало да хване влака и да пътува 20 часа до регионалната столица, за да си купи нови.

Това са дребни грижи в сравнение с проблемите, които изолираното местоположение на Хани създава в работата на Колесник. В селото няма затвор, съответно той не може да арестува хора за по-сериозни престъпления. Дори не може да налага глоби за шофиране в нетрезво състояние – няма дрегер, да не говорим за медицински лаборант, който да прави приемливи за съда анализи. Няма морга, нито дори лекар, който да има право да издава смъртни актове. Затова труповете чакат в стар тухлен склад край железопътната линия, за да дойде влакът с патолозите и да ги прибере.

Джошуа Яфа е журналист, който живее в Москва. Награждаваният фотограф Уилям Даниълс живее в Париж.

Въпреки това Колесник твърди, че тук му харесва. Животът е по-прост, хората са по-добри, а ритъмът на работа спокоен – той харесва местните, а ако се съди по приятелските кимвания, които получава, докато обикаля наоколо, и те го харесват.

Не всички обаче споделят тези топли чувства. Преди три дни приятелката му заминала и отвела със себе си и седемгодишната им дъщеря. „Кракът ми повече няма да стъпи тук“ – заявила му тя.

„МАТВЕЙ МУДРОВ“ ОБСЛУЖВА няколко десетки села като Хани по протежение на Байкало-Амурската магистрала (БАМ) – наречена така, защото се простира от ез. Байкал до р. Амур. БАМ е дълга 4300 км и върви успоредно на по-известната Транссибирска линия, но на около 650 км северно от нея. Построена е в края на 70-те и началото на 80-те години на ХХ в. и е последният голям

Ли́за Бажа́нова, на 8 години, чака резултатите от общо изследване. Дори първокласничката се оплаква от липсата на нормални здравни грижи в селото.

Сега работи като монтьор в местното депо. Преди три години си извадил рамото, докато бутал един вагон към мястото му; началниците му в държавната железница го насърчили да се прибере у дома и да си почива, само да не подава докладна. Оттогава живее с болезненото и почти неподвижно рамо, сякаш без да се притеснява особено – поне не достатъчно, за да се качи на влака за дълго пътуване към истинска болница.

Почти единствената работа, която може да се намери покрай БАМ, е за жп агенцията, поддържаща линията за живеещите покрай БАМ хора, които нямат никакъв друг транспорт. Системата е затворена и в това отношение – но не само – животът

БАБУШКИТЕ ИДВАТ И ИСКАТ УЛТРАЗВУК НА КАКВО ЛИ НЕ, ТЪЙ КАТО СА ЧУЛИ ЗА ПРОЦЕДУРАТА В МЕДИЦИНСКО ПРЕДАВАНЕ ПО ТЕЛЕВИЗИЯТА.

е същият като през последните години на Съветския съюз.

Тук финансираният от петрола бум на строителството в Москва не значи нищо. През последните години не са се появили нито нови молове, нито жилищни блокове, нито кина. И докато обещанията от пазарния капитализъм блага все още се чакат, то много от привилегиите на съветската система – например ведомствените почивки на Черно море – вече ги няма. Както се изрази Зданович – „вече никой не ни бръсне за нищо“.

С влизането на Зданович в кабинета на Елена Мирошниченко, специалиста по обща хирургия във влака, тя възкликва: „О, Михаил Павлович, сигурна бях, че чувам познат глас!“ Вади сакалата му ръка от превръзката и опипва рамото. Началниците му би трябвало да го преназначат на работа на бюро, но вместо това те продължават да го товарят с тежък физически труд в железопътното депо.

„Не мога да работя, но тях не ги интересува“ – казва той. Пита Мирошниченко дали трябва да плати, за да го преместят по-напред в опашката за операция. Тя казва „не“, но му изготвя писмо, че междувременно не е годен за физически труд. Той си излиза щастлив и няколко минути по-късно се връща с току-що опечен зелник и буркан козе мляко. „Вземете ги“ – настоява. Мирошниченко обяснява, че след като години наред е лекувала пациенти в малките селца по БАМ, „вече познаваш не само хората, но и кучетата“.

НА СЛЕДВАЩИЯ ДЕН влакът спира да прегледа пациентите в Золотинка – село от полупразни блокове на един хълм. Откакто касата на гарата затворила през 2012 г., Золотинка е станала още по-изолирана. Сега местните хора, които искат да пътуват по БАМ, трябва да шофират 70 км по черен път до Нерюнгри, за да си купят билети. Толкова е сложно да отидеш където и да било, че хората просто не ходят никъде. Докато гълпата се събира и хората започват да изливат огорчението си заради трудното пътуване, един мъж се навежда към мен и казва: „Ако Съветският съюз беше удържал още две години, щяхме да асфалтираме целия път до Нерюнгри!“

Няколко вагона по-нататък, край влаковата лаборатория, срещам младо момиче, което обикаля коридора, докато чака майка си. Казва се Аня и е в седми клас – едно от двете деца в класа. Казва ми, че харесва големите градове, въпреки че най-големият, в който е била, е Благовещченск – 200-хиляден регионален център на границата с Китай. „Вече казах на мама – заявява тя, – че щом завърша училище, веднага се местя в Москва.“ Тя си представя столицата като град с „големи, просторни площи, много места за снимане и кули с часовници по тях“. Може би обаче иска да живее в Лондон, където „също имат голяма кула с часовник“.

По-късно следобед се натъквам на Аня и няколко нейни приятели на площадката в

След посещение на общия хирург на „Матвей Мудров“ парализираният Алберт Попов, на 45, прави първите си рехабилитационни упражнения от година насам.

Золотинка и се разхождам с тях нагоре по хълма към изоставена казарма от бели тухли. Те се катерят по изгнилите стъпала и скачат по счупените стъкла сред писъци и вихрена игра на криеница. След няколко минути дотичва прехвърлила шейсетте жена, хока децата и крещи – на мен или просто така, на никого специално, само от желание да се порадва на създадения от нея скандал. Децата се прибират по домовете си и аз се връщам при влака.

След седмица на „Матвей Мудров“ животът уляга в ритъм, чиято повторемост успокоява: зелените борове на околната гора, гърленото ръмжене на локомотива,

хипнотичното „та-да-та-дъм“ на релсите под нас. Готвачът Витя, 27-годишен шегаджия, сервира три яденета дневно; установявам, че се събуждам гладен за тестените пържени блини със сладко, които лекарите хапват на крак във вагон-ресторанта. Развличат се един друг с разкази за пациенти – например за *бабушките*, които идват и искат ултразвук на какво ли не, тъй като са чули за процедурата в медицинско предаване по телевизията.

Влакът посещава всяко село покрай БАМ приблизително два пъти годишно. Основната му роля е диагностична: разполага с лаборатория за анализ на кръв и урина, апарати за

Персоналът си почива след приключване на работния ден. Пият водка, хапват печено месо и ще изгорят сламено чучело, за да отбележат народен празник преди Великиденските пости.

Разказ за два атола

*В едното от две малки френски владения, сгушени между
Мадагаскар и Южна Африка, се размножават зелени
морски костенурки. Другото е дом на галапагоски акули.*

ЕВРОПА Сграбчена в прегръдката на партньора си,
женска зелена морска костенурка се плъзга през
тъмносиньото море край атола Европа – жизненоважен
размножителен район за този застрашен вид.

Текст: Кенеди Уорн

Снимки: Томас П. Пешак

ПРЕДСТАВЕТЕ СИ ДВЕ ТАНЦУВАЩИ СКАЛИ. Така изглежда любовният акт между зелени морски костенурки: два гиганта с размерите на сумисти, всеки вкопчен в корубата на другия, лениво помръдват плавници в кристалните води на коралов риф. Такъв риф опасва о-в Европа край югозападния бряг на Мадагаскар, където всяка година се събират средно над 10 000 женски костенурки, за да копулират и след това да снесат яйцата си на брега.

Зелените морски костенурки следват стратегия за размножаване, известна с името „безразборна полигамия“. Вместо да хаят енергия за защита на територия или водене на битки, мъжките хвърлят всичките си усилия, за да открият свободна женска – или се опитват да прекъснат вече започнала копулация. Самците имат на плавниците и опашката си големи нокти, с които се вкопчват в корубата на женската. Други мъжкар се опитват да избутат от мястото му някой успял в любовта кавалер, като блъскат, хапят и често раняват както него, така и женската.

Понякога съперникът се вкопчва в корубата на мъжката костенурка в двойката. „За втория мъжки разочарованието е пълно“ – отбелязва морският биолог Уолъс Дж. Никълс. Той е виждал скупчени до четири самци, всеки залепен за предния. „При 180-килограмовите костенурки е пълен цирк.“

ЦИРКЪТ НА КОСТЕНУРКИТЕ на о-в Европа рядко се разиграва пред човешки поглед. Островът е природен резерват и водите около него са защитени. Както и съседният Басас да Индия, на около 110 км на северозапад, той е част от т.нар. Пръsnати острови – пет зрънца суша, разположени около Мадагаскар.

Френският суверенитет има стратегическо значение. Общата площ на Пръsnатите острови е едва 44 кв.км, но тяхната обща изключителна икономическа зона е 15 000 пъти по-голяма. От критично значение за биоразнообразието на островите е, че Франция ограничава незаконния

БАСАС Лагуната изглежда рай за галапагоските акули през ранните им години – защитава ги от нападенията на възрастни екземпляри от същия вид, преди да се изправят пред предизвикателствата на откритото море.

БАСАС В лагуната млади галапагоски акули побутват с муцуни фотоапарата. Относително спокойните рифове на двата атола са образец за запазени морски райони, казва Томас Пешак. „На други места в Индийския океан виждам само поражения.“

ЕВРОПА Хапането и блъскането са елементи от ухажването при костенурките (вляво), предшествващо копулацията, която може да продължи няколко часа, като мъжкият остава вкопчен в корубата на женската с плавниците и опашката си. Безразборните копулации са повсеместни, а заредените с хормони мъжкар се опитват да изместят сперниците си от техните партньорки.

**Библио.бг - платформа за електронни
книги и списания**

Чети каквото обичаш!

www.biblio.bg

